
Vájárfutó

Scarites terricola BONELLI, 1813

Védelmi kategória: Nem szerepel a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) által felállított, a veszélyeztetett fajokat tartalmazó listán. Magyarországon 2001 óta *véde*tt, pénzben kifejezett értéke 10 000 Ft.

A vájárfutrinka erős lábai lehetővé teszik, hogy a kötött talajba beássa magát (© Somay László)

A faj életvitele: Jellegzetes megjelenésű bogár, a hazai faunában nincs hozzá hasonló faj. Testhossza 16–21 mm. Fekete, hosszúkás, oldalai közel párhuzamosak, szárnyfedőjén hosszanti, mély barázdák futnak. Nagy feje és feltűnően fogazott rágói vannak. Első lába erős ásóláb. Hártyás szárnya jól fejlett, ezért röpképes, életmódját tekintve ragadozó. Mind a lárvá, mind pedig a kifejlett bogár föld alatti, rejtett életmódot folytat. Éjszakai aktivitású. Hazai réteken, legelőkön végzett megfigyelések szerint a trágya alatt megbújó bogarak a kisebb termetű lóterű egyedek és a trágyabogarak (*Aphodius*-fajok) lárváit fogyasztják. Legtöbbször május végétől július végéig figyelték meg, de van szeptemberi adata is. Főként sós és szikes területeken, gyakran víz közelében észlelték előfordulását. Olykor vízparti hordalékban is megtalálható. Mezofil sztyeppeken is megfigyelték. Szaporodása nyáron zajlik. Többnyire imágóként, ritkábban lárvaként telel át.

Elterjedés és állomány nagyság: Melegkedvelő faj, a Földközi-tenger homokos partvidékén és Európa belső, főként sós (szikes), homokos sztyepp jellegű élőhelyein fordul elő. Areája kelet felé főleg a déli területekre terjed ki, megtalálható Ukrajna, Dél-Kaukázus, Törökország, Nyugat- és Közép-Ázsia, Délkelet-Kína és Japán területén. Magyarországon az Alföldön, elsősorban a Kiskunságban és Szeged környékéről ismert a szikes tavak, vízpartok környékéről, de szórványosan az Alföld északi részén is előfordul, így pl. Tiszavasvári, Újfehértó környékén. A Dunántúlon is a sík vidéki területek lakója, a Balaton környékén, a Fejér vármegyei szikeseken, a tatai Öreg-tó és a Fertő tó környékéről is kimutatták. Hazánkban viszonylag ritka.

Veszélyeztető tényezők: Magyarországi élőhelyeinek egy része nem veszélyeztetett, míg máshol leginkább a tartós kiszáradás és a keskenylevelű ezüsthéa terjedése jelent veszélyforrást, annak elterjedése során ugyanis a bogár számára kedvezőtlenül megváltozik az élőhely szerkezete. Az alföldi városok környékén létesülő ipari parkok vagy a beépítés egyéb formái felszámolják a vágófutrinka eredeti élőhelyét. A gyephasználat visszaszorulásával a sík vidéki, gyér növényzetű vagy csaknem teljesen növényzetmentes élőhelyek kiterjedése az utóbbi évtizedekben jelentősen csökkent, ami szintén rontja fennmaradási esélyeit.

A megőrzés érdekében szükséges és ajánlott tevékenységek: A vágófutó megőrzéséhez szükség van a területek legeltetésére, a szikes élőhelyeken viszont akár az időnkénti túllegeltetésre is, annak érdekében, hogy növényzetmentes nyílt felszínek fennmaradjanak vagy újak keletkezzenek. A legeltetés tervezésekor érdemes figyelembe venni, hogy a vágófutó elsősorban nyílt, laza szerkezetű talajon alakít ki járatrendszert, ezért a talajfelszín mechanikai bolygatásával járó beavatkozások – mint a tárcsázás vagy a gyepfelújító hengerezés – lehetőség szerint kerülendő a faj ismert élőhelyein. Amennyiben a gazdálkodó marhát vagy lovat tart a területen, a vízállások és a szikes foltok közvetlen környékén javasolt a legeltetés időszakos korlátozása, tartós talajtömörödés elkerülése érdekében. Kaszálóként hasznosított területeken a kaszálás időpontját célszerű július vége utánra halasztani, hogy a szaporodási időszak zavartalanul lezárulhasson, és a talajban fejlődő lárvák ne sérüljenek a gépi beavatkozás következtében.

Fontos, hogy a terület vízgazdálkodása ne romoljon, ezért meg kell tartani az időszakos vizeket, tilos azokat elvezetni. Élőhelyén az özönnövényeket, elsősorban a keskenylevelű ezüsthét, ki kell irtani. Minden gyepfoltot meg kell őrizni, még a kisebbeket is. A féreghajtó szeres (pl. ivermectin) kezelést a legelőre történő kihajtás előtt legalább hat héttel korábban kell elvégezni, mert ellenkező esetben az állatok folyamatosan ürítik annak hatóanyagát, amely gátolja a rovarok fejlődését.

Ajánlott irodalom: HORVATOVICH 1974, KÖDÖBÖCZ 2024, MERKL & VÍG 2009, TRAUTNER & GEIGENMÜLLER 1987

SZÉL GYÖZŐ & BÉRCES SÁNDOR